

กสม. ๒

รายงานผลการตรวจสอบ
การลงทะเบียนนิสิต

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

รายงานผลการตรวจสอบ ที่ ๕๑/๒๕๖๕

เรื่อง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กรณีกล่าวอ้างว่า กลุ่มบุคคลในสื่อสังคมออนไลน์กระทำการ
ในลักษณะดุถูกและเหยียดหยามคนอีสาน

ผู้ร้อง [REDACTED]

ผู้ถูกร้อง กลุ่มบุคคลในสื่อสังคมออนไลน์คลับเฮาส์ (Clubhouse Application)

๑. ความเป็นมา

ผู้ร้องได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามคำร้องที่ ๑/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๕ กล่าวอ้างว่า ตามที่สื่อมวลชนได้นำเสนอข่าวว่ามีกลุ่มบุคคลสนทนากันผ่านสื่อสังคมออนไลน์คลับเฮาส์ (Clubhouse Application) โดยใช้คำพูดที่มีลักษณะเป็นการจีดูหมิ่น เหยียดหยาม และด้อยค่าบุคคลที่มีถิ่นกำเนิดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย หรือ คนอีสาน ผู้ร้องเห็นว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีบทบาทสำคัญในการเป็นแกนหลักที่สร้างพื้นฐานความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นในสังคม จึงขอให้ดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจ

๒. การพิจารณาคำร้องเบื้องต้น

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาจากข้อเท็จจริงเบื้องต้นแล้วเห็นว่า พฤติกรรมตามที่ผู้ร้องกล่าวอ้างเป็นกรณีเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งอยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖

๓. การตรวจสอบ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้มอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตรวจสอบตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ และระเบียบคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการ

ตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๖๑ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบโดยพิจารณาจากการซึ่งแจ้งข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

๓.๑ รายละเอียดของเหตุการณ์

เมื่อช่วงกลางคืนของวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๔ มีการตั้งกลุ่มสนทนากลุ่ม “แอปพลิเคชันคลับเฮ้าส์” และมีการพูดคุยในเชิงเหยียดหยามบุคคลในหลากหลายประเด็น โดยเฉพาะคนอิสานทั้งนี้ ยังมีบุคคลที่มีเชื้อเสียง เช่น นักร้อง นักแสดง ถูกกล่าวถึงและวิพากษ์วิจารณ์ด้วย หลังจากนั้น ในสังคมออนไลน์มีการนำประเด็นดังกล่าวไปนำเสนอและแสดงความคิดเห็น ซึ่งส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของผู้ถูกร้อง^๑ และคาดว่ากลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาดังกล่าวส่วนใหญ่อาจเป็นเด็กและเยาวชน^๒

นอกจากกระแสของสังคมแล้ว ยังมีกลุ่มบุคคลหลายกลุ่มไปแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาลเรื่องต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อขอให้ดำเนินการกับผู้ถูกร้อง เช่น ตัวแทนกลุ่มคนของแก่นได้แจ้งความต่อพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจนครบาลเมืองของแก่น เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๔ ตัวแทนชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดของแก่นร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดของแก่น เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔ เป็นต้น ขณะที่นายชัยวุฒิ ธนาคมานุสรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ได้กล่าวถึงกรณีนี้ว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ทำให้ประชาชนทั้งประเทศมีความไม่สงบใจอย่างมาก ตนในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กำลังติดตามตรวจสอบเรื่องที่เกิดขึ้น หากพบว่าเป็นการให้ข้อมูลอันเป็นเท็จ บิดเบือนใส่ร้าย และสร้างความเสียหายให้กับพื้นดินประเทศไทยจะมีความผิดตามกฎหมายและจะดำเนินคดีให้ถึงที่สุด^๓

๓.๒ ข้อเท็จจริงและความเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมซึ่งแจ้งข้อเท็จจริงและให้ความเห็น เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ สรุปได้ว่า

๓.๒.๑ ผู้แทนจากการตรวจดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ให้ข้อเท็จจริงและความเห็นโดยสรุปว่า กรณีการกลั่นแกล้งผ่านโลกออนไลน์ (Cyberbullying) และการสร้างความเกลียดชังระหว่างกลุ่มคนในสังคม (Hate Speech) ในสื่อสังคมออนไลน์ เกิดขึ้นมาโดยตลอด แต่จะปรับเปลี่ยนไป

/ตามแพลตฟอร์ม...

^๑ จาก “สรุป drama คู่หู toxic” สืบค้นจาก <https://workpointtoday.com/clubhousetoxic> สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕

^๒ จาก “กรมสุขภาพจิตแนะสอนลูกเรียนรู้ความแตกต่าง-ไม่เหยียด กรณี #คลับเฮ้าส์toxic” สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2021/11/95824> สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕

^๓ จาก “ดีอีเอส เล็งเอาผิด พ.ร.บ.คอมฯ กลุ่ม เหยียดคนอิสานในคลับเฮ้าส์” สืบค้นจาก <https://www.tnnthailand.com/news/social/95944/> สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕

ตามแพลตฟอร์มหรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ ในกรณีของแอปพลิเคชั่นคลับเฮาส์นั้น ผู้ใช้สามารถตั้งคุณลักษณะต่าง ๆ ของตัวเองขึ้นได้ โดยในการใช้งานจะไม่สามารถบันทึกการสนทนากลุ่มนี้ได้ การจะควบคุมจึงกระทำได้ค่อนข้างยาก และบางกรณีเชื่อมโยงกับการกระทำผิดซึ่งเกิดขึ้นในต่างประเทศ สิ่งที่กระทำได้คือ ขอความร่วมมือจากผู้ใช้เมื่อได้ดำเนินการในลักษณะดังกล่าว

๓.๒.๒ ผู้แทนจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ให้ข้อเท็จจริงและความเห็นโดยสรุปว่า เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ มีผู้นำเอกสารถอดคำพูดจากแอปพลิเคชันคลับเฮาส์ พร้อมภาพถ่ายสมาชิกในกลุ่มไปแจ้งความที่สถานีตำรวจนครบาลเมืองขอนแก่น โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจนายเรืองดังกล่าวไปตรวจสอบ แต่ได้รับแจ้งว่าเป็นแพลตฟอร์มที่ไม่สามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ พยานหลักฐานที่มีจึงยังไม่เพียงพอที่จะดำเนินคดีกับผู้ใดได้ ประกอบกับระยะเวลาผ่านมาค่อนข้างนานแล้ว รวมถึงการนำเสนอข่าวดังกล่าวอาจทำให้ผู้กระทำการมิผิดกฎหมายหักดุ้นหลักฐาน การดำเนินการกับผู้กระทำการมิผิดจึงกระทำได้ยาก ทั้งนี้ หากจะดำเนินการกับผู้กระทำการมิผิด อาจต้องดำเนินการในข้อหาหมิ่นประมาทดามาประมวลกฎหมายอาญา แต่เนื่องจากกรณีนี้ไม่มีผู้เสียหายโดยตรง จึงไม่สามารถดำเนินคดีได้ การแก้ไขปัญหาควรเน้นการประชาสัมพันธ์เพื่อให้สังคมตระหนักรถึงความสำคัญในเรื่องนี้ โดยที่ผ่านมา สำนักงานตำรวจนครบาลได้จัดทำโครงการ RTP Cyber Village ขึ้น มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจนในการแก้ปัญหาและป้องกันปราบปรามอาชญากรรม ยาเสพติด หรือเหตุเดือดร้อนร้ายแรง ที่อาจสร้างความขัดแย้งขึ้นในชุมชนได้

๓.๒.๓ ผู้แทนจากกระทรวงศึกษาธิการ ให้ข้อเท็จจริงและความเห็นโดยสรุปว่า เมื่อมีเหตุการณ์การกลั่นแกล้ง (Bully) เช่น การล้อเลียนทางการพูด การกลั่นแกล้งทางสังคม การกลั่นแกล้งทางอินเทอร์เน็ต เกิดขึ้นตลอดมา แต่กลับยังไม่พบการร้องเรียนเรื่องลักษณะนี้ในสถานศึกษาอย่างไรก็ตาม กระทรวงศึกษาธิการได้ร่วมมือกับมูลนิธิรักษาราชการ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือในการทำสื่อในประเด็นนี้ และพยายามปลูกจิตสำนึกให้เด็กมีคุณธรรม รวมถึงมีโครงการส่งเสริมการใช้เครือข่ายออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ความรู้ ทักษะ และการใช้สื่ออย่างปลอดภัย นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาครุภารกิจให้เด็กและเยาวชนเข้าใจถึงความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงการใช้สื่ออย่างมีส่วนร่วม การให้ความรู้ในการใช้งานสื่อดิจิทัล การเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการใช้สื่อและการสื่อสารยุคดิจิทัล การสร้างสื่อที่ดี และการพัฒนาภาษา เป็นต้น กล่าวคือ ต้องมีการป้องกัน ยับยั้ง และเยียวยา

๓.๒.๔ ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ให้ข้อเท็จจริงและความเห็นโดยสรุปว่า ถึงแม้แอปพลิเคชันคลับเฮาส์จะไม่ได้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ กสทช. แต่ในส่วนของบทบาท กสทช. ซึ่งได้ดำเนินการแล้วคือ การจัดทำอินโฟกราฟฟิก (Infographic) เพื่อให้เกิดการใช้สื่อออนไลน์อย่างเหมาะสม และมีการพัฒนาแอปพลิเคชันเน็ตแคร์ (NetCare) เพื่อคุ้มครองการใช้งานอินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชน

ทั้งนี้ แอปพลิเคชันดังกล่าวจะมีฟังก์ชันกำหนดระยะเวลาใช้งาน โดยสามารถตั้งจำนวนชั่วโมง ที่ต้องการให้เด็กใช้งานได้ในแต่ละวัน ปิดกั้นเว็บไซต์ที่ไม่ต้องการให้เด็กเข้าถึง รวมถึงการพักการใช้งาน บางแอปพลิเคชัน เพื่อป้องกันภาวะเด็กติดจอ อันส่งผลกระทบทั้งสุขภาพร่างกายและจิตใจ ทำให้เกิด ปัญหาต่าง ๆ ตามมา นอกจากนี้ กสทช. ยังมีการจัดทำคลิปสั้น จำนวน ๑๕ เรื่อง เพื่อให้ความรู้ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีด้วย

มีข้อสังเกตว่า การควบคุมการกระทำที่ไม่เหมาะสมทางออนไลน์นั้น อาจดำเนินการ ในลักษณะเดียวกับเพชบุ๊ก โดยการรายงานการกระทำที่ไม่เหมาะสม (Report) ซึ่งการดำเนินการ โดยประชาชนผู้ใช้งานอาจได้รับการตอบสนองมากกว่าการใช้ช่องทางการบังคับจากหน่วยงานภาครัฐ

๓.๒.๕ ผู้แทนจากกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ให้ข้อเท็จจริงและ ความเห็นโดยสรุปว่า ขณะนี้กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ได้ดำเนินโครงการแก้ปัญหา ในเรื่องดังกล่าว โดยจัดทำสารคดี หรือค้นหา�ูทูปเบอร์ (Youtuber) เพื่อจัดทำเนื้อหาเรื่องการเคราะห์ ความเท่าเทียมกัน รวมถึงพิจารณาประเด็นที่สังคมให้ความสนใจ ประมาณ ๕ – ๗ ประเด็นต่อปี ทั้งนี้ การแก้ไขปัญหานะยะยาวไม่ควรเน้นการดำเนินการในเชิงบังคับมากเกินไป แต่ควรใช้พลังการ ขับเคลื่อนทางสังคม อันเป็นการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด การทำให้ผู้คนมีส่วนร่วม หรือการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยไม่ได้ใช้อำนาจบังคับซู่เขี้ย นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยการ เลียนแบบเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา หรือใช้กลุ่มคนที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการตัดสินใจของ กลุ่มเป้าหมาย (Influencer) เป็นต้น

๓.๓ ความเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง

๓.๓.๑

กรรมการผู้จัดการมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย และอนุกรรมการส่งเสริมและปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนในการใช้สื่อออนไลน์ ให้ความเห็นสรุปได้ว่า กระทรวงศึกษาธิการยังขาดแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เด็กใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ โดยเห็นว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ควรเพิกเฉยหรือปิดข่าว เพราะต้องการรักษาชื่อเสียง ซึ่งวิธีการจัดการปัญหามีความ หลากหลายแล้วแต่กรณี เช่น การดำเนินคดีตามกฎหมาย การบำบัดและเยียวยาทางร่างกายและจิตใจ การเปลี่ยนค่านิยมของสังคม การให้ผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ และผู้เห็นเหตุการณ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการ แก้ไขปัญหา เป็นต้น

การแก้ไขในอนาคต ควรสร้างความตระหนักรู้เพื่อให้เด็กรู้เท่าทันสื่อ และสร้าง ค่านิยมในสังคมว่าการล้อเลียนไม่ใช่เรื่องสนุก การรณรงค์เพื่อแก้ไขระดับความคิด และผลักดันกฎหมาย เพื่อดูแลเด็กในโลกออนไลน์ โดยการคุ้มครองเด็กในกรณีเรื่องเพศเป็นสิ่งสำคัญ เช่น การล่อลงเด็ก เพื่อวัตถุประสงค์ทางเพศ หรือการทำให้ผู้เยาว์เชื่อถือและไว้วางใจเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเพศ ในอนาคต เป็นต้น นอกจากนี้ ต้องรณรงค์ปรับเปลี่ยนการใช้วิถีชีวิตแบบพลเมืองดิจิทัล โดยใช้

ความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence Quotient: DQ) เป็นเป้าหมายตัวชี้วัด ซึ่งหมายถึง ความสามารถทางสังคม อารมณ์ และการรับรู้ ที่จะทำให้สามารถเชื่อมกับความท้าทายบนเส้นทางของชีวิตในยุคดิจิทัล และสามารถปรับตัวให้เข้ากับชีวิตดิจิทัลได้

๓.๓.๒

อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ความเห็นสรุปได้ว่า การใช้ถ้อยคำที่สร้างความเกลียดชังในลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม เช่น เชื้อชาติ สีผิว อุดมการณ์ทางการเมือง ประวัติศาสตร์ จะเกิดผลลบต่อผู้อื่น และอาจมีลักษณะเป็นการหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา แม้สังคมไทยอาจไม่มีปัญหาเรื่องเชื้อชาติ แต่อาจมีปัญหาด้านความคิดเห็นทางการเมือง อย่างไรก็ตาม การกำกับหรือควบคุมมากเกินไปจะส่งผลให้เกิดความตึงเครียดในสังคม ดังนั้น แนวทางแก้ไขและบรรเทาผลกระทบในระดับสากลจะเน้นการบังคับใช้กฎหมาย การสร้างความตระหนักรู้ การศึกษา การตรวจสอบการทำงานของสื่อสาธารณะ เป็นต้น นอกจากนี้ สามารถนำระบบการกำกับดูแลแทนเอ ง การส่งเสริมความโปร่งใส จากตัวกลางออนไลน์ (Enhance transparency of online intermediaries) การสร้างมาตรฐานทางจริยธรรมให้สื่อ และการสร้างความแข็งแกร่งให้สื่อมีคุณภาพ (Strengthening quality journalism) มาใช้ได้

๓.๓.๓

นายกสมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ ให้ความเห็น

สรุปได้ว่า ปัญหา Hate speech อาจปรากฏให้เห็นในรูปการแสดงความคิดเห็นในสื่อออนไลน์รูปแบบต่าง ๆ แนวทางการแก้ไข คือ การให้ความรู้แก่ประชาชนทุกภาคส่วน เพื่อให้ทราบถึงขอบเขตการแสดงความคิดเห็นอย่างเหมาะสมที่จะไม่เป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น โดยอาจจำเป็นต้องเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจต่อกันรุ่นก่อนเป็นลำดับแรก เนื่องจากคนรุ่นใหม่สามารถปลูกฝังสร้างความเข้าใจได้ง่าย และปรับตัวได้เร็วกว่า

๓.๓.๔

ผู้อำนวยการอาวุโสสายงานสื่อสารองค์กร

และการพัฒนาที่ยั่งยืน บริษัท โทเทล แอ็คเชิล คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) หรือ ดีแทค ให้ความเห็น สรุปได้ว่า ครอบครัว สถาบันการศึกษา และสังคม ต้องร่วมกันสร้างวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลาย โดยเฉพาะสถาบันการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และ กสทช. ควรร่วมรณรงค์ให้ความรู้และทำงานร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องความหลากหลายซึ่งถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการควรมีหลักสูตรนี้ในโรงเรียน โดยภาครัฐและเอกชนควรร่วมมือกันส่งเสริมการเคารพในสิทธิมนุษยชนเพื่อความเป็นเอกภาพ

๓.๓.๕

Project Associate Centre for Humanitarian

Dialogue (HD) ให้ความเห็นสรุปได้ว่า ปัจจุบันผู้ใช้งานออนไลน์โดยเฉพาะสื่อมวลชนมีส่วนสำคัญในการสร้างประเด็นความขัดแย้ง ดังนั้น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ควรเป็นไปในทางสร้างสรรค์ แต่ไม่ปิดกั้น

เสรีภาพในการแสดงออก โดยผู้ใช้งานยังสามารถแสดงความเห็นตามอุดมการณ์ ความเชื่อของตนเองได้แต่ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนการแก้ไขปัญหานั้น ควรกำหนดขอบเขตของประเทศไทยที่จะรณรงค์หรือให้ความรู้กับสังคมให้ชัดเจนและไม่กว้างเกินไป

๓.๓.๖

นักวิชาการด้านความมั่นคงทางไซเบอร์

และคณะกรรมการไซเบอร์แห่งชาติ ให้ความเห็นสรุปได้ว่า การใช้กฎหมายปัจจุบันมีลักษณะมุ่งเน้นเพื่อการป้องกันและปราบปราม เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำการใดๆ ที่มีผลก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่สถาบันราษฎร ภัยคุกคามทางไซเบอร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมด เนื่องจากบางกรณีแม้เกิดการกระทำความผิด แต่ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษตามกฎหมายได้ เพราะไม่มีการยืนยันตัวตนก่อนเข้าใช้งานเครือข่าย ตลอดจนอาจมีการปกปิดตัวตน จึงควรพัฒนาการควบคุมเนื้อหาโดยแพลตฟอร์ม เช่น กรณี Facebook มีกลไกในการรายงาน (Report) เนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอจึงอาจตอบสนองได้ช้าและไม่ทั่วถึง

นอกจากนี้ กรมมีการบูรณาการการทำงานร่วมกัน โดยมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบร่วมกันกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานในการปฏิบัติงาน และเชื่อมโยงข้อมูลจากแพลตฟอร์ม ทั้งนี้ ในส่วนของการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่แล้วนั้น พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำการใดๆ ที่มีผลก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่สถาบันราษฎร ภัยคุกคามทางไซเบอร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐ ควรแก้ไขให้ครอบคลุมไปถึง Cyberbullying และ Hate Speech และเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการเยิร์วยาผู้เสียหายด้วย ซึ่งกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลจะเป็นกฎหมายสำคัญที่จะแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลของเด็ก ข้อมูลทางเพศ ที่เป็นข้อมูลอ่อนไหว (Sensitive data)

๓.๓.๗

อดีตกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ให้ความเห็นสรุปได้ว่า จากการใช้เครื่องมือตรวจจับ

ข้อมูล (Social eyes) ในสื่อสังคมออนไลน์ พบว่า พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการใช้ข้อมูลเสียดสีและล้อเลียนจำนวนมาก แต่ยังไม่สามารถกำหนดได้ว่าเป็นข้อความประเภทใด อันอาจนำไปสู่การสร้างความเกลียดชัง

แนวทางการแก้ไขปัญหาจึงควรมีหน่วยงานหรือองค์กรที่น่าเชื่อถือเป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนประสานงานและเจรจาด้วยกันเจ้าของแพลตฟอร์มเพื่อช่วยกำกับดูแล ในระยะยาว ควรสร้างความรับรู้ ความเข้มแข็งให้พลเมืองสามารถแยกแยะและสร้างค่านิยมที่ถูกต้อง จึงควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และกลไกในการควบคุม โดยพิจารณาหาจุดสมดุลระหว่างการคุ้มครองความปลอดภัย และการคุ้มครองสิทธิ โดยนำแนวความคิดด้านสิทธิมนุษยชนมาเป็นตัวกำหนด

๓.๓.๘

นักวิจัยด้าน Cyberbullying มหาวิทยาลัยมหิดล

ให้ความเห็นสรุปได้ว่า สังคมควรสร้างค่านิยมที่ถูกต้องว่าการระรานทางไซเบอร์เป็นสิ่งไม่ดี เพื่อให้

คนในสังคมรับรู้และสร้างความเชื่อในระดับบุคคล โรงเรียน และสังคมอย่างเป็นระบบ แม้ประเทศไทยจะมีกฏหมายจำนวนมาก แต่ยังต้องการกฏหมายเพื่อป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องรอให้ความเสียหายเกิดขึ้นก่อน

๓.๓.๙ ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ซึ่งแจงข้อเท็จจริงเป็นหนังสือสรุปได้ว่า ผู้อำนวยการศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธรได้ให้สัมภาษณ์ในรายงานข่าวของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ เพื่อทำความเข้าใจกับสังคมถึงวัฒนธรรมความเป็นคนอีสานและที่มาของอุดติทางวัฒนธรรมที่มีต่อคนอีสาน ทั้งนี้ บทสัมภาษณ์ดังกล่าวได้สรุปเป็นบทความนำเสนอผ่านเว็บไซต์สำนักข่าว The Active เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

นอกจากนี้ [REDACTED] นักวิชาการศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร ได้เขียนบทความ “กลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ใช่คนอื่น” ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อสร้างความเข้าใจและมาตรการลดอุดติทางวัฒนธรรมผ่านเว็บไซต์สำนักข่าว The Active เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

สำหรับการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในเรื่องนี้ ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธรได้พัฒนาแผนงานวิจัยภูมิทัศน์อุดติในไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำความรู้ไปพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เป็นประโยชน์ในการวางแผน การกำหนดแนวทาง และมาตรการคุ้มครองสิทธิ และลดการเหยียดหยามทางชาติพันธุ์

ทั้งนี้ การผลักดันร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ จะเป็นกระบวนการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมแห่งความหลากหลายอย่างเท่าทันอุดติทางวัฒนธรรม ขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพิจารณาของคณะกรรมการรัฐมนตรีต่อไป

๔. รัฐธรรมนูญ พันธกรณีระหว่างประเทศ และกฏหมายที่เกี่ยวข้อง

๔.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๔.๒ กติกรรมระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

๕. ความเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้พิจารณาคำร้อง ข้อเท็จจริงและความเห็นจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องแล้ว กรณีตามคำร้องมีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า ผู้ถูกร้องได้กระทำหรือละเลยการกระทำการใดอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน จากกรณีการสนทนากันในลักษณะดูถูกและเหยียดหยามบุคคลอื่นโดยเฉพาะคนอีสานผ่านสื่อสังคมออนไลน์คลับเฮ้าส์ (Clubhouse Application) เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ หรือไม่

พิจารณาแล้วเห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ คุณค่าในฐานะที่เกิดเป็นมนุษย์ บุคคลจะปฏิบัติต่อบุคคลด้วยกันโดยทำให้ผู้ที่ถูกปฏิบัติมีคุณค่าที่ต่ำลงกว่าความเป็นมนุษย์ไม่ได้ นอกจากนี้ ข้อเสียงและเกียรติศักดิ์ของบุคคล ต่างก็เป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔ และมาตรา ๓๒ รวมทั้งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งเป็นหนังสือสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม ข้อ ๑๗ ข้อ ๑๙ วรรคท้าย และข้อ ๒๐ ให้การรับรองไว้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิดังกล่าวเนี้ยจึงเป็นสิทธิมนุษยชนตามความหมายในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ และย่อมก่อให้เกิดหน้าที่แก่รัฐและบุคคลทั่วไปที่จะต้องปฏิบัติการให้เป็นไปตามที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้ รวมถึงมีหน้าที่ที่จะต้องไม่รบกวนต่อสิทธิที่ได้รับการรับรองนั้นด้วย การกระทำหรือการละเลยการกระทำที่มีผลทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลด้อยค่าลง หรือทำให้สิทธิของบุคคลไม่ได้รับการคุ้มครอง จึงเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วย

ทั้งนี้ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะกระทำการใดก็ได้ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อกำลังของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น โดยบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ สามารถพบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ และบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำการที่ทำความผิดของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยรัฐมีหน้าที่ต้องบังคับใช้กฎหมายและดำเนินการอื่นใดตามหน้าที่และอำนาจเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลด้วย

เมื่อการตรวจสอบข้อเท็จจริงปรากฏว่า ช่วงกลางคืนของวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔ ผู้ถูกร้องได้ตั้งกลุ่มในสื่อสังคมออนไลน์คลับเฮาส์ (Clubhouse Application) และมีการพูดคุยในกลุ่มโดยใช้คำพูดที่มีลักษณะเป็นการเหยียดหยามบุคคลในหลากหลายประเด็น โดยเฉพาะการเหยียดหยามคนอีสาน นอกจากนี้ ยังมีบุคคลที่มีเชื้อเสียง เช่น นักร้อง นักแสดง ถูกกล่าวถึงและวิพากษ์วิจารณ์ด้วยการกระทำดังกล่าวของผู้ถูกร้องจึงเป็นการทำให้คุณค่าในฐานะที่เกิดเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่นต่ำลง ทั้งยังมีผลกระทบต่อสิทธิในเชื้อเสียงและเกียรติศักดิ์ของบุคคล อันถือเป็นการใช้สิทธิและเสรีภาพที่เกินขอบเขตและละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ในขั้นนี้จึงเห็นว่า ผู้ถูกร้องได้กระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน จากกรณีการสนทนากันผ่านสื่อสังคมออนไลน์คลับเฮาส์ (Clubhouse Application) เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔

จากการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าว หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจึงมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการตามกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่ถูกละเมิด โดยปรากฏข้อเท็จจริง

/ในเรื่องนี้...

ในเรื่องนี้ว่า สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้รับคำร้องทุกชิ้นจากกรณีที่เกิดขึ้นและดำเนินการตรวจสอบตามหน้าที่และอำนาจ แต่เนื่องจากการตรวจสอบมีข้อจำกัดทางเทคโนโลยี ในขณะจัดทำรายงานฉบับนี้ จึงยังไม่อาจดำเนินคดีกับผู้ใดได้ นอกจากนี้ หน่วยงานของรัฐอื่น ๆ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจ และสังคม กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน กสทช. ต่างก็ดำเนินการไปตามหน้าที่และอำนาจของแต่ละหน่วยงาน เพื่อตรวจสอบและหาแนวทางในการป้องกันมิให้เกิดกรณีเช่นนี้อีก จึงเห็นว่า หน่วยงานได้ทำหน้าที่เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ที่ถูกละเมิดตามสมควรแก่กรณีแล้ว

อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาของภัยจากสือออนไลน์ในปัจจุบันมีความสำคัญและน่ากังวลเป็นอย่างมาก ทั้งการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ (Cyberbullying) และประทุษวาจา (Hate Speech) เพื่อทำให้ผู้อื่นเสียหาย รู้สึกอับอาย และได้รับผลกระทบทางจิตใจ อันอาจนำไปสู่การกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีนี้ ๆ ได้อีก โดยที่การกระทำในลักษณะนี้มีแนวโน้มที่สูงขึ้น ประกอบกับมีพิจารณามาตรการป้องกันหรือแก้ไข ทั้งในรูปแบบของข้อกฎหมาย หรือแนวปฏิบัติต่าง ๆ พบร่วมมือข้อจำกัดและอาจไม่ทันต่อภาวะลุก浪ของปัญหาที่เกิดขึ้น จึงควรพิจารณาผลักดันให้มีกฎหมายหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่แล้ว เพื่อให้ครอบคลุมการคุ้มครองเด็กจากภัยในสือออนไลน์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศหรือการล่อลงเด็กเพื่อวัตถุประสงค์ทางเพศด้วย นอกจากนี้ ยังมีผลการศึกษาทางวิชาการหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่า สังคมไทยยังอุดมไปด้วยอคติต่อบุคคลที่มีความแตกต่างโดยเฉพาะทางเชื้อชาติ เพศ และศาสนา ซึ่งหากไม่ได้รับการขัดอคติตั้งแต่ล้าว อาจนำไปสู่การกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ ดังนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงเห็นควรเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน และมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

๖. มาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน และมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นควรเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน และมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๑) และ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๑) และ (๓) ประกอบมาตรา ๓๖ และมาตรา ๔๒ ดังนี้

**๖.๑ มาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขผลกระทบสิทธิมนุษยชน
ให้กระทรงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมหารือร่วมกับสำนักงาน กสทช. และสำนักงาน
ตัวรวจแห่งชาติ ในการกำหนดมาตรการควบคุมและตรวจสอบการกระทำที่ไม่เหมาะสมทางออนไลน์
ตลอดจนการดำเนินการทางกฎหมายกับผู้กระทำการผิด โดยเฉพาะบันแพลตฟอร์มหรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ
เช่น การรายงานการกระทำที่ไม่เหมาะสม การสร้างค่านิยมที่ดีในการใช้งาน การพัฒนาแอปพลิเคชัน
เพื่อควบคุมการใช้งาน การบังคับให้ผู้ใช้งานยืนยันตัวตนก่อนเข้าใช้งาน การติดตามผู้กระทำการผิด
เพื่อดำเนินคดี เป็นต้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดกรณีเข่นนือก ทั้งนี้ ให้ดำเนินการภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่
ได้รับรายงานฉบับนี้**

๖.๒ มาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

**๖.๒.๑ ให้กระทรงศึกษาธิการและกระทรงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและ
นวัตกรรม พิจารณากำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านสิทธิมนุษยชนในสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียน
และนักศึกษาได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของการเพิ่มสิทธิมนุษยชน รวมถึงกำหนดหลักสูตรเพื่อส่งเสริมให้
นักเรียนและนักศึกษาใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์**

**๖.๒.๒ ให้กระทรงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรงศึกษาธิการ กระทรง
การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรงวัฒนธรรม และกรมกิจการเด็กและเยาวชน
บูรณาการร่วมกันเพื่อสร้างความรู้เท่าทันและความตระหนักรู้ในการใช้สื่อดิจิทัลและข้อมูลข่าวสาร
โดยกำหนดมาตรการหรือแนวทางในการสร้างความตระหนักรู้และค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้
สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ที่เคารพในความเป็นส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียงของผู้อื่น รวมถึงการรู้เท่าทัน
ภัยจากสื่อออนไลน์**

**๖.๒.๓ ให้กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ร่วมสร้างการตระหนักรู้
ในประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน สร้างความรับรู้เรื่องการเพิ่มสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
ในสังคมกว้าง เพื่อช่วยปลูกฝังให้เกิดความเข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางความคิด
และความหลากหลายในสังคม**

**๖.๒.๔ ให้กรมกิจการเด็กและเยาวชนร่วมกับกระทรงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและ
สังคม พิจารณาดำเนินการศึกษาและผลักดันให้มีกฎหมาย หรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่แล้ว
ให้มีเนื้หาครอบคลุมการคุ้มครองเด็กจากภัยในสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ
หรือความผิดเกี่ยวกับเพศ**

๗. มติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในคราวประชุม ด้านการคุ้มครองและมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๑๖/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕ จึงมีมติว่า ผู้ถูกร้องได้กระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน จากกรณีการสนทนากันในลักษณะดูถูกและเหยียดหายนบุคคลอื่นโดยเฉพาะคนอิสานผ่านสื่อสังคมออนไลน์คลับเฮาส์ (Clubhouse Application) เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕ และให้เสนอแนวทางการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน และมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริม และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามข้อ ๖ ของรายงานนี้ ต่อสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงาน กสทช. กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงวัฒนธรรม กรมกิจการเด็กและเยาวชน และกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัย และสร้างสรรค์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๑) และ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๑) และ (๓) ประกอบมาตรา ๓๖ และมาตรา ๔๒ เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวพรประไพ กาญจนรินทร์

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางปรีดา คงเป็น

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ เศรษฐมาลินี

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวศยาภรณ์ ไกยร่วงค์

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวปิติกาญจน์ สิทธิเดช

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นายวสันต์ ภัยหลีกเลี้ยง

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ